

instituciju, upravo i može izvesti tezu o njezinom slobodarskom karakteru. Druga je ona bazična, istraživačka. Iščitavanjem golog teksta, otkriva se individualna strana egzistencije krajišnika u dubljoj perspektivi gdje sloboda opstaje samo na papiru. Ona se eventualno može odrediti kao sloboda naspram »neslobodnog provincijala,« ali time socijalna historija ostaje dokinuta za svoju antropološku komponentu jer se za određenje apsolutnih vrijednosti jednog tipa društva primjenjuju zakoni drugog tipa društva (Provincijal naspram Vojna krajina). Kakv pristup odabratu ovisi ipak o autoru samom.

Kao vrst zaključka bitno je napomenuti da je Karl Kaser na obilnoj građi dosljedno i sustavno istražio nekoliko sastavnica krajiškog društva. Njegov pristup i rješenja mogu stoga bez bojazni polemizirati sa svekolikom znanstvenom javnošću, bez dovođenja u pitanje neprijeporne historiografske vrijednosti *Slobodnog seljaka i vojnika*.

Nataša Štefanec

Časopis *History*

Svezak 81. godina 1996.

History, časopis Historijskog udruženja, kojeg uređuje H. T. Dickinson, profesor povijesti na sveučilištu u Edinburghu, pripada onoj skupini časopisa koji se bave širokim spektrom povijesnih tema, počevši od srednjeg vijeka do današnjih dana. Izlazi četiri puta godišnje i to u siječnju, travnju, srpnju i listopadu. Sadržaj časopisa može se, uglavnom, podijeliti na četiri dijela: »Uvodnik urednika« (*Editorial*), zatim dolaze »Članci« (*Articles*), pa »Recenzije odabranih djela« (*Review Article*), te na kraju »Prikazi i bilješke« o novoizalim knjigama (*Reviews and Short Notices*).

Uvodnik bilježi, uglavnom, novosti na području historijske znanosti kao, npr., uporaba novih medijskih sredstava u prenošenju historijskih spoznaja i činjenica. Bavi se i novoizalim zbirka izvora koje mogu izaći u obliku knjiga ili na CD-ROM-u. Na kraju uvodnika date su kratke bilješke o autorima znanstvenih članaka.

Svaki broj časopisa *History* ima tri članka, godišnje dvanaest, te su tijekom godine 1996. izašli ovi članci: »Petrošači i gledatelji: Publika političkog tiska u osamnaestom stoljeću u Engleskoj«, autora E. E. C. Nicholsona; »Hassgegnner (protivnost izazvana mržnjom): Njemački pogledi o Britaniji u kasnim 1930-im«, G. T. Waddingtona; »Sovjetska politika prema sudjelovanju SAD u Vijetnamskom ratu«, I. V. Gaiduka; »Uloga biskupa u ranoj anglosaksonskoj crkvi. Ponovno vrednovanje«, S. Coatesa; »Koliko divizija ima papa?« »Španjolski rat i sublimacija elizabetinskog anti-papinstva«, J. Locka; »Politika na paradi: Vojno obrazovanje i opći izbori 1945.«, J. A. Cranga; »Tatari, Židovi, Saraceni i židovsko-mongolska 'zavjera' 1241.«, S. Menache; »Henrik VII. i Ugovor u Redonu (1489): Plantazanetske ambicije i vanjska politika Tudora u ranom razdoblju«, J. M. Currina; »Lociranje 1650-ih u engleskom sedamnaestom stoljeću«, D. Hirsta; »Zašto je sir Francis Bacon bio optužen?«, D. X. Powella; »Političke večere u ranom devetnaestom stoljeću u Britaniji: Platforma, mjesto sastajanja i bojište«, P. Bretta; »Putevi prema demokraciji: Izborni inženjering i korupcija u devetnaestom stoljeću u Engleskoj i Irskoj«, K. T. Hoppena.

Raspon obrađenih tema, kako se vidi prema samim naslovima, je velik. Može se primijetiti da većina članaka pripada političkoj historiji, ali dva članka – »Tatari, Židovi, Saraceni i židovsko-mongolska 'zavjera' 1241.« autorice Sophie Menache i članak »Političke večere u ranom devetnaestom stoljeću u Britaniji« autora Petera Bretta – odabrao sam zbog širine obrade.

S. Menache istražuje uzroke pojave antisemitizma u srednjovjekovnom kršćanskom društvu. Između ostalih uzroka nastanka ove pojave, Menache obrađuje provalu Mongola koja je izazvala interes na to događanje u mnogim srednjovjekovnim kronikama koje su za uzrok prodora Mongola

uzimali, navodnu, zavjeru Židova protiv kršćana. Kao primjer služi joj kronika engleskoga redovnika Matthewa Parisa, te uspoređujući kronike širom zapadne Europe koje se bave provalom Mongola, Menache dolazi do zaključaka da one iskazuju iste stavove glede provale kao i, navodne, uloge Židova u njoj. Naime, stanovnici gradova užasnuti surovom, brzom i uspješnom provalom Mongola tražili su objašnjenje za nastale događaje. Provala Mongola je bila, prema mišljenju srednjovjekovna čovjeka, kazna Božja za grijehе vjernika, a Mongoli oruđe te kazne. Budući da se u srednjem vijeku općenito malo znalo o Mongolima trebalo je objasniti kako su to Mongoli došli do kršćanskog svijeta, a objašnjenje je nađeno u suradnji Židova s Mongolima. Prema kroničaru, Matthewu Parisu, Židovi su bili u dodiru s Mongolima da bi se na taj način osvetili kršćanima za poniženja koje im čine. Zbog toga, piše Paris, židovski su se prvaci skupili na tajnom mjestu gdje su zaključili da pomognu Mongolima u oružju i hrani. Ali ta namjera nije im uspjela, i to slučajno, budnošću jednog kršćanskog čuvara mosta. Pri tome Paris kaže da su Židovi to radili potajice i podlo, te izražava gnjev prema Židovima koji su na taj način zlorabili »kršćansko milosrđe« susjeda. Iako je ovaj tajni sastanak potpuno povijesno neutemeljen, mišljenje o tome da Židovi pomažu Mongole imalo je svoje teške posljedice. Židovi su, naime, postali meta progona u Europi, osobito u Njemačkom carstvu, te je tek energična akcija cara Fridrika II. zaustavljala progone. Osim toga, u svijesti kršćana ostalo je uvjerenje da su Židovi potpomagali Mongole, dok su Židovi u pojavi Mongola vidjeli znak Božje prisutnosti.

Članak P. Brett obrađuje specifično područje političke komunikacije u Britaniji početkom devetnaestoga stoljeća. Pojam političke večere prvenstveno se veže uz provinciju jer je politička večera trebala biti spona između visoke metropolitanske politike i ljudi na terenu. Svršetak napoleonskih ratova potaknuo je buđenje političkog života u Britaniji. Također, u to vrijeme dolazi do reformnog pokreta koji je imao za cilj izvršiti izbornu reformu. Kako je pitanje reforme izbornog sustava mobiliziralo političku javnost, političke večere su postale idealno mjesto na kojim bi se ljudi iz provincije mogli upoznavati s trenutnom političkom situacijom u zemlji. Brett pri tome analizira večere četiriju političkih grupacija: vigovala, torijevaca, radikala, te čartista. Pri tome dolazi do sljedećeg zaključka: iako spomenute grupacije imaju, doduše, različite političke programe kao i različite socijalne slojeve kojima se obraćaju, ipak svi imaju zajednički obrazac u organiziranju večera. Najvažnija pojedinost, bez koje nije moglo biti političke večere, bilo je angažiranje poznatog političara koji bi se obratio nazočnima na večeri. Zato se večere nisu organizirale u razdoblju zasjedanja britanskog parlamenta od svibnja do srpnja. Uzvanici su morali platiti ulaznicu za večeru, a cijena je ovisila o društvenom sloju kojem se pojedina politička grupa obraćala. Tako su, npr., večere vigovala i torijevaca bile višestruko skuplje od večera radikala ili čartista. Torijevske i vigovalke večere su počinjale u pet sati popodne, a to je bio još jedan način socijalne selekcije uzvanika jer svatko tko je bio zaposlen u to doba dana još je radio. Večera se organizirala u čast uvaženog gosta koji bi održao govor, te bi taj govor lokalne novine prenosile, uglavnom, u cijelosti. Veliku ulogu su imale zdravice, te se po srdačnosti iskazanoj u zdravici mogao ocijenivati politički položaj pozdravljenog. Budući da bi tijekom večeri bilo i do četrdeset zdravica, a to bi izazvalo stanje poprilične opuštenosti, zbog riječi izgovorenih kod posljednjih zdravica, dolazilo bi do ozbiljnih posljedica kasnije. Naime, u takvim trenucima iznosili bi se radikalni stavovi koji bi mogli naškoditi nazdravičaru, npr., izgubio bi zaposlenje. Prvi su političke večere na scenu uveli vigovalci, dok su torijevci poslije bili najuspješniji u organizaciji. Nestanak političkih večera zbio se četrdesetih i pedesetih godina devetnaestoga stoljeća zbog više razloga kao što su: širenje političkog tijela uzrokovanog promjenom izbornog sustava, uvođenje novog načina političkog komuniciranja (mitinzi, peticije), radikalizacijom političke kulture komuniciranja što je onemogućavalo večere kao oblik političkog sastajanja. Čartisti su uveli čajanke kao oblik političkog skupljanja koji je bio na međustupnju između večere i klasičnog mitinga.

Recenzije su objavljene samo u siječanjskom i travanjskom broju. U siječanjskom broju grupa autora, koju čine Philip Cullis, Rhodri Jeffreys-Jones, Lawrence Smith, Tom Velek, Patrick Mescall sa sveučilišta u Edinburghu, dala je kritički prikaz nekoliko CD-ROM-ova koji se bave američkom poviješću napravljenih u obrazovne svrhe. Teme sadržaja CD-ROM-ova su razvojne promjene američkog stanovništva, industrijska revolucija, izbori iz godine 1912.; Američki građanski rat, Vijetnamski rat, debate o petnaestom amandmanu na američki ustav, te testovi iz znanja američke povi-

jesti. Autori ističu pozitivne odlike CD-ROM-a kao što su grafička dopadljivost, mogućnost brzog prelaženja teksta, interaktivne mogućnosti koje omogućuju studentu da preuzima, npr., ulogu vodi-telja izbornog stožera u izborima iz 1912. CD-ROM o Američkom građanskom ratu koncipiran je kao kompjuterska igra u kojoj student može igrati uloge jedne od zaraćenih strana, npr., određenom političkom odlukom izaziva točno određene političke reperkusije kako na unutarnjem tako i na vanjskom političkom planu. Također CD-ROM-ovi nude mogućnosti korištenja izvora u obliku teksta, slike te glazbe. Međutim, CD-ROM ima i svojih manjkavosti kao što je nedostatak širine u pristupu, ograničeni broj izvora, efektan ali i površan pristup temi, relativna skupoća CD-ROM-a, pa zato autori zaključuju da će knjiga još u dogleđno vrijeme imati prvenstvo kao izvor znanja dok CD-ROM može poslužiti kao nadopuna knjizi.

U travanjskom broju H. T. Dickinson, urednik ovog časopisa, recenzira tri djela posvećena veli-koj ličnosti Američkoga rata za nezavisnost, Thomasu Painu. Autori John Keane, Thomas Paine: *Politički život i Jack Fruchtman*, Thomas Paine: *Apostol slobode*, napisali su dvije biografije koje se bave životom T. Painea u brojnim njegovim aspektima dok se djelo *Paine Biblija i autoritet: »Raz-doblje Razuma« kao religija i politička ideja* bavi uglavnom religiozno-intelektualnim promišljanji-ma T. Painea. Dickinson pristupa veoma minuciozno i kritički spomenutim djelima. Iako ističe po-zitivne aspekte radova kao što su korištenje obilje izvora i lijepi stil pisanja mnogo je temeljitiji u nabranjanju nedostataka spomenutih radova. Dickinson ističe pristranost autora koji se razračunavaju s neprijateljima T. Painea, njihovo osuđivanje neuviđavnosti Paineovih suvremenika koji nisu uvi-djeli iznimnu vrijednost T. Painea, faktografske greške, osobito iskazane pri opisu europskih događaja, nejasno poziciranje T. Painea u širem političkom kontekstu. Dickinsona osobito »iritira« Keaneova uporaba termina »Engleska« i »engleski« kad se misli na »Britaniju« i »britanski«.

Časopis *History* osobito je vrijedan po prikazima i bilješkama o novoizašlim knjigama. Broj prikaza i bilješka je velik. Tijekom 1996. godine izašlo je 507 prikaza i bilješka podijeljenih prema vre-menskom ili teritorijalnom načelu. Prikazi koji se bave britanskom i europskom prošloću podijeljeni su prema vremenskom načelu: srednjovjekovno, rano novovjekovno i kasno novovjekovno razdo-blje. Prikazi o novoizašlim knjigama koje se bave općom historijom kao i historiografijom imaju po-sebnu rubriku koja je izašla u siječanjskom broju. Azijska, afrička i australska historiografija imale su svoju rubriku u srpanjskom broju, dok su prikazi o američkoj historiji imali svoju rubriku u listo-padskom broju.

Upravo ovi prikazi mogu nas upoznati s bogatstvom tema kojima se bave današnji, prije svega američki i britanski historičari. Vlada iznimna šarolikost istraživačkih područja od kojih ću samo spomenuti neke kao, npr., metodologija historije, politička i vojna historija, historija spolova i reli-gije, biografija, te historija radništva.

Časopis *History* je iznimno korisno sredstvo pomoću kojega hrvatski povjesničar može upoznati kre-tanja na suvremenoj historiografskoj sceni osobito u njenom američkom i zapadnoeuropskom dijelu.

Ante Bralić

Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru

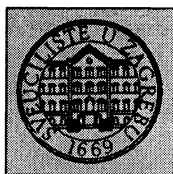
Hrvatska akademija znanosti i
umjetnosti, Zagreb, 1997, 140 str.

O Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu Biskupije đakovačke i srijemske, meceni i političaru, ispi-sano je bezbroj stranica od ljudi različitih provenijencija i struka. Unatoč tome, ili možda baš zbog toga, po svemu sudeći, još uvijek nije pouzdano davati aksiološke sudove o cjelokupnoj djelatnosti toga, u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća intelektualno i djelatno zasigurno najmarkantnijeg lika. Ra-zloga tomu je više. Ponajprije, Strossmayer je bio velik čovjek, a karakteristika je velikih da ne pod-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka